

”Lyö kuohut purren puuta ja talkaa”

Ihmisen elämää kuvataan monasti purtena myrskyävällä merellä. Aihe on innoittanut niin uskonnollisia kuin maallisiakin runoilijoita, maalareita, säveltäjiä ja muita taiteilijoita. On loihdittu kieli- ja mielikuvia purjeet repaleisina matkaavista elämänpursista taistelemassa yliverlaisia luonnonvoimia vastaan – ja lepopaikan antavista rauhaisista satamista.

Tuskinpa tälle ihmiskunnan henkiselle perinnölle tehdään väkivaltaa, jos samoja rinnastuksia liitetään yhteiskuntaelämään: luodaan ajatus yhteiskunnasta purtena historian virrassa, ajan ja avaruuden loputtomalla ulapalla. Tässä mielikuvassa ihmiset voidaan kuvata laivan miehistöksi, jolloin ihminen saa aktiivisen roolin yhteiskunnallisena osallistujana: ollaan ruorissa, reivataan purjeita, pidetään peräsiintä, tartutaan airoihin, ohjataan alusta, ponnistellaan tietoisesti myrskyä ja pyörteitä vastaan.

Monilla mittareilla mitattuna maailma on voimakkaan muutoksen kourissa. Globalisaatio ja elämänmuodon kaupallistuminen koskettavat koko ihmiskuntaa. Ne muuttavat kaikkialla yhteiskunnallisen päätöksenteon reunaehdoja. Markkinavoimien näkymätön käsi liikuttaa paitsi rahavirtoja myös ihmisten kohtaloita. Epävarmuus, turvattomuus, ennakoimattomuus ja monenlaiset riskit sävyttävät enenevästi ihmisten elämää.

Yhteiskunnallinen murros saa eri maissa erilaisia ilmenemismuotoja. Murroksen keskellä aktualisoituu kuitenkin kaikkialla sama kysymys: missä määrin ihminen – yksilönä ja yhteiskuntana – voi vaikuttaa

elämänkulkuunsa? Viekö virta venhettä? Ollaanko tuuliajolla? Mikä ihmistä ohjaa? Ja lopulta – Eino Leinon sanoin – kysymys: ”mihin päätyvi tie?” Epävakaudesta näyttää muodostuvan pysyvä olotila.

Suomalainen yhteiskunta on kohisten muuttunut myöhäis- tai jälkimoderniksi informaatioyhteiskunnaksi. Kohisten siksi, että muutos ei ole tapahtunut tasaisena virtana vaan syntynyt monien koskien kuohuista. Näihin koskiin moni on hukkunut, jotkut ovat selvinneet pahasti ruhjoutuneina, kolhuitta tuskin kukaan on selvinnyt.

Savupiipputeollisuuden aikakausi on Suomessa lopullisesti ohi; eletään informaatioteknologian ja elektroniikkateollisuuden kulta-aikaa. Talous, politiikka ja kasvatusta ovat saaneet uusia haasteita. Kiinnostus sosiaalipedagogiikkaan on herännyt.

Sosiaalipedagogiikka hylkää fatalismin. Yksi sen perusteemoista on ihmisten yhteiskunnallisen osallisuuden ja osallistuminen edistäminen. Se kutsuu tekemään historiaa – henkilökohtaista ja yhteiskunnallista. Sen ihmiskuvassa – siinä määrin kuin sosiaalipedagogiikalla on varsinaisesti omaa ihmiskuvaa – korostuu ajatus kasvatuksen mahdollisuuksista. Siinä tunnustetaan realistisesti myös kasvatuksen rajat – yksilölliset ja yhteiskunnalliset.

Tutkimuksista, tilastoista ja kentältä eri ammattiryhmiltä tulleista viesteistä tiedämme, että Suomessa suuri määrä lapsia, nuoria ja lapsiperheitä voi pahoin. Lisääntyvät päihde-, mielenterveys- ja ihmissuhdeongelmat, elämänhallinnan vaikeudet, syrjäytyminen, marginalisoituminen ja näköalattomuus varjostavat monien elämää lapsuudesta alkaen. Yhä useampien kohtalona on varttua persoonallisuutta haavoittavissa olosuhteissa. Mitä voidaan ja pitäisi tehdä?

Lasten ja nuorison kasvatusta on ihmisen tärkein yhteiskunnallinen tehtävä. Yhteiskunnan kehityksen kannalta on ratkaisevaa, miten tätä tehtävää hoidetaan. Luonnollisesti kodeilla on lasten ja nuorison kasvatuksessa keskeinen merkitys. Yhteiskunnassa on lisäksi suuri määrä erilaisia instituutioita, jotka osaltaan toteuttavat kasvatustehtävää – tukemalla, täydentämällä ja tarvittaessa myös korvaamalla kodeissa tapahtuvaa kasvatusta.

Vanhempana toimiminen ei ole koskaan ollut helppoa; yhteiskunnan komplisoituminen tekee siitä entistä vaikeamman. On helppo löytää perusteluja sille, että vanhempien tukeminen kasvatustehtävässä kannattaa. Nyt siihen näyttäisi olevan tarvetta enemmän kuin ehkä koskaan aikaisemmin.

Yhtä helppoa kuin vanhempien tukemisen mielekkyyttä on perustella myös päiväkodeissa, kouluissa, nuorisotyössä ja muilla yhteiskunnallisen kasvatuksen areenoilla tapahtuvan kasvatustyön tarpeellisuutta ja sitä, että näihin on järkevää kohdentaa aineellisia ja henkisiä voimavaroja. Kasvatukseen sijoitetut markat saadaan korkojen kanssa takaisin; huonosti hoidettu kasvatusta tuottaa yhteiskunnalle ison laskun. Taloudellinen merkitys ei kuitenkaan ole ensisijaista vaan inhimillinen. Kasvatuksessa tehdään historiaa – yksilöllistä ja yhteiskunnallista.

Yhteiskunnalliseen kasvatustyöhön voidaan helposti sisällyttää sosiaalisia tarkoitusperiä. Se voidaan nähdä mahdollisuudeksi lievittää sosiaalista ja moraalista hätää. Ihmisten auttaminen selviytymään ja ratkaisemaan jokapäiväisen elämän ongelmia on vain kasvatuksen pintakerrosta. Sosiaalisesti vaikutetussa kasvatuksessakin pohjimmiltaan kyse on ihmisten auttamisesta täydempään ihmisyyteen: kehittämään ymmärrystään, ajattelukykyään, itsetuntemustaan, kauneudentajuun, moraaliaan, persoonallisuuttaan yhteisöllisinä ja yhteiskunnallisina olentoina.

Meillä on verrattain paljon tietoa erilaisten sosiaalisten ongelmien syistä ja syntymekanismeista, ilmenemismuodoista ja vaikutuksista. Olemme kuitenkin usein neuvottomia ongelmien edessä emmekä kykene rakentamaan kyllin vahvoja aallonmurtajia syrjäytymistä ja pahoinvointia aiheuttavien myrskytuulten taltuttamiseksi. Tosin paljon arvokasta työtä – poliittista ja pedagogista, juridista ja lääketieteellistä, ammatillista ja vapaaehtoista – yhteiskunnassa tehdään vaikeuksissa olevien ihmisten auttamiseksi. Ongelmien syihin pureutuminen vaatisi kuitenkin vastavirtaan kulkemista yleiseen yhteiskunnalliseen muutokseen nähden, ja siihen näyttää olevan vain vähän valmiutta.

Sosiaalipedagogisen aikakauskirjan tässä numerossa tarkastellaan erityisesti lasten, nuorten ja lapsiperheiden asioita. Yhteiskunnallinen

murros vaikuttaa monella tavalla lasten ja nuorten kasvuoloihin, perheiden elämään, vanhempana toimimiseen ja yhteiskunnalliseen kasvatustyöhön. Kasvatuksen vedet ovat myrskyisät ja karikkoiset, eikä ole samantekevää, miten yhteiskunta-alue kasvatuksen karikot kohtaa.

Juha Hämäläinen